

رمز جاودانگی شهید مزاری

دکتر محمد آصف حکمت
پژوهشگر و استاد دانشگاه

۶۶

علاوه بر ویژگی‌های شخصیتی، طرح‌ها و ایده‌های سیاسی و اجتماعی رهبر شهید در جاودانه‌سازی وی به عنوان رهبر جریان عدالت خواهی نقش اساسی و تعیین کننده داشته است. شهید مزاری (ره) به عنوان یک سیاست مدار عدالت خواه و رهبر مردمی تلاش نمود مشکلات مردم و جامعه افغانستان را با عمق جان خویش درک کند و با تکیه بر باورهای انسانی و عدالت خواهانه اش، برای رهایی از این مشکلات، استراتژی‌هایی را در پیش گیرد.

۹۹

شهید همیشه جاوید استاد عبدالعلی مزاری (ره)، رهبر آگاه و دردمندی است که کشور را در پیچ تاریخی سرنوشت ساز قرار داد و خود را به عنوان رهبر جریان عدالت خواهی در افغانستان جاودانه ساخت. هرچه زمان می گذرد، رهبر شهید نه تنها در سطح ملی، بلکه در سطح بین الملل بیشتر مطرح می گردد. امروزه رهبر شهید هم به عنوان رهبر جریان عدالت خواهی و هم به عنوان شهید وحدت ملی در اذهان طیف های وسیعی از اقشار حق طلب و عدالت خواه نهادینه شده است. شهید مزاری (ره) نه تنها در افغانستان، بلکه در سطح بین الملل به عنوان یک فرد آزاده، عدالت خواه، حق طلب و رهبر همیشه جاوید مورد تجلیل و تکریم میلیون ها انسان است. برگزاری مراسم های باشکوه جهت تجلیل از رهبر شهید در اقصی نقاط عالم، گویای محبوبیت وی در سطح بین الملل است. درج شدن نامی رهبر شهید به عنوان رهبر آزاده و عدالت خواه در کنار مردان بزرگ همچون ماندلا، مارتین لوتر کینگ و گاندی در کتاب درسی یکی از کشورهای اروپایی، یعنی سویدن، این نوید را به ما می دهد که در اثر تلاش و کوشش فرزندان و رهروان رهبر شهید آوازه وی روزی جهان گیر خواهد شد.

مردم محروم افغانستان را با تمام وجود دوست می‌داشت، صادقانه و شجاعانه در میان توده‌های محروم زیست و در عمل، مردم دوستی و پابندی خویش به جریان عدالتخواهی را نشان داد. اینک دوست و دشمن به پاکی و ویژگی‌های برجسته شخصیتی رهبر شهید، اعتراف دارند.

۲- راهبردها و ایده‌های واقع بینانه و انسانی

علاوه بر ویژگی‌های شخصیتی، طرح‌ها و ایده‌های سیاسی و اجتماعی رهبر شهید در جاودانه‌سازی وی به عنوان رهبر جریان عدالتخواهی نقش اساسی و تعیین کننده داشته است. شهید مزاری (ره) به عنوان یک سیاستمدار عدالتخواه و رهبر مردمی تلاش نمود مشکلات مردم و جامعه افغانستان را با عمق جان خویش درک کند و با تکیه بر باورهای انسانی و عدالت خواهانه اش، برای رهایی از این مشکلات، استراتژی‌هایی را در پیش گیرد که کاملاً انسانی بوده و با واقعیت‌های موجود در جهان و جامعه افغانستان نیز سازگاری داشته باشد. ممتاز بودن ایده‌های وی بیشتر و مدار الهی، انسانی و واقع بینانه بودن آن هاست.

شهید مزاری (ره) با برافراشتن پرچم عدالتخواهی و مبارزات حق طلبانه، «معدلات قدرت و ادبیات» (فردستی و فرودستی) ^{۱۳۹۴} حاکم بر مناسبات سیاسی- اجتماعی افغانستان را به چالش کشید و به جای آن، جدی‌ترین مفاهیم دینی و انسانی همچون «عدالت»، «آزادی»، «برابری و برادری» را، به صورت برگشت ناپذیر، در آن سرزمین مطرح کرد. رهبر شهید در پی راه حل اساسی برای معضلات موجود در کشور بود. از منظر او تنها راه حل اساسی تأمین عدالت اجتماعی در کشور است. شاه‌بیت اندیشه

سوال اصلی نوشتار پیش‌رو این است که رمز جاودانگی و ماندگاری شهید مزاری (ره) به عنوان پیشوای جریان عدالتخواهی، صلح، برابری، برادری و وحدت ملی در چیست؟ به سوال فوق می‌توان از منظرهای مختلف پاسخ گفت. نوشتاری که پیش رو دارید، در پی آن است که رمز و علت جاودانگی رهبر شهید را به صورت بسیار خلاصه در سه محور اصلی بیان نماید:

۱- ویژگی‌های شخصیتی ممتاز و کم‌نظیر رهبر شهید؛
۲- اهداف و آرمان‌های الهی و انسانی و طرح‌های عادلانه و واقع بینانه برای حل معضلات کشور؛
۳- تغییر گفتمان غیر انسانی مسلط بر کشور و پی‌ریزی گفتمان جدید بر اساس ارزش‌های انسانی.
نگارنده معتقد است، شهید مزاری به صورت تصادفی و یا پروژه‌ای رهبر نشد، بلکه در فرآیند کاملاً طبیعی و در اثر شایستگی‌ها و ویژگی‌های ممتاز شخصیتی، اهداف و آرمان‌های الهی و انسانی، استراتژی‌های واقع بینانه و دست‌آوردهای بزرگی که داشت به این مقام رسید.

۱- ویژگی‌های شخصیتی

ویژگی‌های شخصیتی کم‌نظیر هم‌چون ایمان و باور دینی بسیار قوی، صداقت، تعهد، شجاعت، صلابت، مردم‌دوستی، امیدواری، غیرت و ساده‌زیستی در شخصیت رهبر شهید تجلی یافته بود. همین ویژگی‌های شخصیتی برجسته، او را در قلب عدالت‌طلبان جای داد و موجب شد که عدالت‌خواهان همچون پروانه به دور شمع وجود او جمع شوند و او نیز هم‌چون شمع سوخت تا روشنی بخش جامعه تاریک و ظلمت زده خویش باشد. رهبر شهید به آرمان‌ها و اهداف الهی و انسانی خویش باورمند بود.

66

انکشاف متوازن ملی و توزیع عادلانه ثروت کشور، از اساسی‌ترین ارکان عدالت اجتماعی، توزیع عادلانه ثروت و سرمایه‌های ملی است. رهبر شهید با درک اهمیت توزیع عادلانه ثروت و انکشاف متوازن ملی، ضمن انتقاد شدید از تبعیض در گذشته، تأکید داشت که باید همه مردم افغانستان علی‌السویه به سرمایه‌ها و ثروت ملی دسترسی داشته باشند.

99

مناطق خاص مصرف شود و مناطق هزارستان از هرگونه آبادانی و پروژه-های سازندگی محروم باشند.

۳. تعدیل واحدهای اداری و تقسیم عادلانه واحدهای اداری در کشور. اصلاحات اداری بیشترین نقش را در محرومیت زدایی و اشتراک اقلیت‌های محروم در قدرت و امتیازات کلان ملی دارد. از این رو، اصلاحات اداری، از مفاهیم و موضوعات کلیدی در اندیشه سیاسی رهبر شهید به حساب می‌آید. شهید مزاری (ره) اصرار داشت که حوزه‌های انتخابیه و هم چنین واحدهای اداری باید بر مبنای نفوس عیار گردد و ظلم‌های گذشته مرتفع شود. رهبر شهید تأکید داشت که تشکیلات گذشته ظالمانه بوده و باید تغییر کند.

۴. برابری و برادری و دوری جستن از انحصارطلبی و تفکرات فاشیستی در کشور. شرایط اجتماعی که شهید مزاری (ره) در آن می‌زیست، سرشار از انواع تبعیض و نابرابری و برتری‌جویی قومی و مذهبی بود. این گونه تبعیض‌ها و نابرابری‌ها به خصوص بر قوم هزاره اعم از شیعه و سنی با شدت چند برابر اعمال می‌گردید و هنوز هم اعمال می‌گردد. در مقابل تبعیض‌های ناروای نژادی، شهید مزاری (ره) با اعتقاد به اندیشه ناب توحیدی و الهی، همه انسان‌ها را در کرامت ذاتی برابر می‌دانست و اعتقاد داشت که کرامت اکتسابی و شرافت و فضیلت فقط در گرو رعایت تقوای الهی و رعایت ارزش‌های انسانی است. وی در این باره با اشاره به آیه شریفه «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ»^{۱۳۹۴} به برابری شهروندان کشور، تأکید داشت.

۵. وحدت ملی و توجه به منافع کلان ملی به جای منافع حزبی، قومی و منطقه‌ای. بدون تردید، وحدت ملی از

و اساس فعالیت‌های سیاسی-اجتماعی شهید مزاری (ره) را رفع ظلم و تبعیض و برقراری همه جانبه عدالت اجتماعی تشکیل می‌داد. در مجموع سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و موضع‌گیری‌های سیاسی او، بر هیچ امری به اندازه عدالت و تأمین حقوق حقه ملیت‌ها تأکید به عمل نیامده است. در واقع فریاد عدالت‌خواهی رهبر شهید، بغض یک تاریخ سکوت و ستم را در هم شکست. عدالت اجتماعی مهم‌ترین اصل در شاکله اندیشه سیاسی شهید مزاری (ره) است که مهم‌ترین مؤلفه‌های آن عبارتند از:

۱. عدالت سیاسی و توزیع عادلانه قدرت در کشور، به گونه‌ای که هیچ فردی به جرم قومیت، جنسیت، مذهب، منطقه و غیره از دسترسی به توزیع قدرت و رسیدن به منصب‌های حکومتی باز نماند. او به دولت به مثابه نظام سیاسی-اجتماعی که در آن اشتراک زندگی یک ملت تحقق می‌یابد می‌نگریست. لذا با جرأت و هیبت مقاومت ناپذیر، می‌گفت: «ما عاشق قیافه هیچ کس نیستیم، سه چیز در این مملکت در آینده می‌خواهیم: یکی رسمیت مذهب ما، دیگر این که تشکیلات گذشته ظالمانه بوده باید تغییر کند. سوم این که شیعه در تصمیم‌گیری شریک باشد.»

۲. انکشاف متوازن ملی و توزیع عادلانه ثروت کشور، از اساسی‌ترین ارکان عدالت اجتماعی، توزیع عادلانه ثروت و سرمایه‌های ملی است. رهبر شهید با درک اهمیت توزیع عادلانه ثروت و انکشاف متوازن ملی، ضمن انتقاد شدید از تبعیض در گذشته، تأکید داشت که باید همه مردم افغانستان علی‌السویه^{۱۳۹۴} به سرمایه‌ها و ثروت ملی دسترسی داشته باشند. این درست نیست که اکثر مناطق افغانستان به خصوص مناطق حاصل خیز در اختیار یک قوم باشد و قوم مظلوم هزاره در کمال محرومیت در مغاره‌های هزارستان رنج بکشند. همچنین عادلانه نیست که درآمدهای داخلی و خارجی افغانستان از

۶۶

امروزه استراتژی‌های انسانی و هوشمندانه او چنان حقانیت یافته است که معاندان نیز چاره‌ای جز سینه چاک کردن در زیر پرچم عدالت اجتماعی ندارند. رهروان رهبر شهید باید به هوش باشند که پایبندی به اهداف و آرمان‌های بلند ملی و جهانی او، ضروری‌ترین امر برای مردم ستم دیده افغانستان، مخصوصاً اقشار محروم آن سرزمین است، که قرن‌ها محرومیت و محکومیت را تحمل کرده‌اند.

۹۹

۶۶

امروزه استراتژی‌های انسانی و هوشمندانه او چنان حقانیت یافته است که معاندان نیز چاره‌ای جز سینه چاک کردن در زیر پرچم عدالت اجتماعی ندارند. رهروان رهبر شهید باید به هوش باشند که پایبندی به اهداف و آرمان‌های بلند ملی و جهانی او، ضروری‌ترین امر برای مردم ستم دیده افغانستان، مخصوصاً اقشار محروم آن سرزمین است، که قرن‌ها محرومیت و محکومیت را تحمل کرده‌اند.

۹۹

افغانستان نام برد. شهید مزاری حقیقتاً جامعه بسته و جهل زده افغانستان را در پیچ تاریخی بسیار مهمی قرار داد و جریان عدالت‌خواهی را به عنوان یک جریان برگشت ناپذیر در کشور مطرح ساخت. هرچند تا تحقق کامل عدالت اجتماعی در افغانستان، هنوز راه دراز در پیش‌روست، اما دست‌آوردهای بس بزرگی از ناحیه مبارزات حق طلبانه به رهبری شهید مزاری نصیب ملت مسلمان افغانستان، به خصوص اقلیت‌های محروم شده است که احیای اعتماد به نفس و ایجاد امیدواری در اقشار محروم، تغییر گفتمان سیاسی از نظام استبدادی به نظام فعال و مشارکت‌جو، قانونی شدن انکشاف متوازن ملی، رسمیت یافتن مذهب جعفری در کنار مذهب حنفی، مطرح شدن حقوق زنان و غیره از مهم‌ترین آن‌ها به شمار می‌رود. به همین دلیل، در شرایط جدید، بهتر و روشن‌تر می‌توان از شهید مزاری (ره) به عنوان یک رهبر و پیشوا، آن هم در سطح ملی، سخن گفت.

شهید مزاری (ره) بادرک صحیح از دین و واقعیت‌های گذشته و حال جامعه افغانستان، با اتخاذ الهی‌ترین و انسانی‌ترین استراتژی‌ها، راهکارهای بسیار عادلانه، واقع‌بینانه، کاربردی و ملی را برای حل مشکلات و چالش‌های فراروی جامعه افغانستان، ارائه داد و در عمل با خون سرخ خویش تعهد خود را بنسبت به آرمان‌های والای الهی و انسانی خویش به اثبات رساند. جامعه امروز افغانستان برای عبور از گردنه‌های صعب‌العبور پیش‌رو، هیچ راهی جز پیروی از خط‌مشی جریان عدالت‌خواهی که رهبر شهید پرچمدار آن است، ندارند. امروزه نه تنها جامعه هزاره، بلکه دیگر اقوام افغانستان نیز نیازمند استراتژی‌های کاملاً دینی، انسانی، ملی و واقع‌بینانه رهبر شهید هستند. او به حق بارزترین مصداق «شهید وحدت ملی» است.

مهم‌ترین مؤلفه‌های اندیشه سیاسی- اجتماعی رهبر شهید به حساب می‌آید. به همین دلیل نام و عنوان «شهید وحدت ملی» حقیقتاً برانزده او است. رهبر شهید، به دولت به مثابه بستر نظام حقوقی- سیاسی که در آن اشتراک زندگی یک ملت تحقق می‌یابد می‌نگریست. براین مبنا بود که شهید مزاری (ره)، بر برادری ملیت‌ها و مذاهب تأکید وافر داشت و آن را یکی از اصول وحدت ملی و بلکه مهم‌ترین پایه و اساس آن می‌شمرد. در ماه ثور سال ۱۳۷۲، خطاب به رهبران احزاب چنین بیان داشت: «این‌جا برای شما واضح می‌گویم، در افغانستان دشمنی ملیت‌ها فاجعه بزرگی است. در افغانستان برادری ملیت‌ها مطرح است. حقوق ملیت‌ها یعنی برادری ملیت‌ها. دو برادر که در یک خانه زندگی می‌کنند، چطور برای شان حق قائل اند که در این خانه من هم حق دارم آن هم حق دارد. این برادری است نه دشمنی.»

امروزه استراتژی‌های انسانی و هوشمندانه او چنان حقانیت یافته است که معاندان نیز چاره‌ای جز سینه چاک کردن در زیر پرچم عدالت اجتماعی ندارند. رهروان رهبر شهید باید به هوش باشند که پایبندی به اهداف و آرمان‌های بلند ملی و جهانی او، ضروری‌ترین امر برای مردم ستم دیده افغانستان، مخصوصاً اقشار محروم آن سرزمین است، که قرن‌ها محرومیت و محکومیت را تحمل کرده‌اند.

۳- دست‌آوردهای جریان عدالت‌خواهی به رهبری شهید مزاری

سومین عامل ماندگاری و جاودانگی رهبر شهید دست‌آوردهای بزرگ مبارزاتی وی است. دست‌آوردهای بزرگ جریان عدالت‌خواهی به رهبری شهید مزاری، چنان شگرف است که می‌توان از آن به عنوان یک انقلاب و گسست اساسی در